

George Eliot
MIDDLEMARCH
Taşra Hayatı Üzerine Bir İnceleme

KÂZIM TAŞKENT KLASİK YAPITLAR DİZİSİ

George Eliot

MIDDLEMARCH

Taşra Hayatı Üzerine Bir İnceleme

Çeviren
Ünal Aytür

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 5545
Kâzım Taşkent
Klasik Yapıtlar Dizisi - 100

Middlemarch - Taşra Hayatı Üzerine Bir İnceleme / George Eliot
Özgün adı: Middlemarch
Çeviren: Ünal Aytür

Kitap editörü: Ümran Özbacı
Düzeltili: Filiz Özkan

Kapak ve sayfa tasarımı: Mehmet Ulusel
Grafik uygulama: Merve Çakıroğlu

Baskı: Asya Basım Yayın Sanayi Tic. Ltd. Şti
15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad. No: 62/B Güneşli - Bağcılar / İstanbul
Telefon: (0 212) 693 00 08
Sertifika No: 36150

Çeviriye temel alınan baskı: Wordsworth Classics, Hertfordshire, 1994
1. baskı: İstanbul, Ocak 2020
ISBN 978-975-08-4665-6

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2019
Sertifika No: 44719

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
[facebook.com/YapiKrediKulturSanatYayincilik](https://www.facebook.com/YapiKrediKulturSanatYayincilik)
twitter.com/YKYHaber
[instagram.com/yapikrediyayinlari](https://www.instagram.com/yapikrediyayinlari)

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İÇİNDEKİLER

Çevirenin Önsözü •	9
Giriş •	31
Birinci Kitap: Miss Brooke •	33
İkinci Kitap: Yaşlılar ve Gençler •	157
Üçüncü Kitap: Ölümü Beklerken •	273
Dördüncü Kitap: Üç Aşk Sorunu •	375
Beşinci Kitap: Mezardan Uzanan El •	493
Altıncı Kitap: Dul Kadın ve Eş •	611
Yedinci Kitap: Ayartıcı İki Etken •	725
Sekizinci Kitap: Günbatımı ve Gündoğumu •	827

Çevirinin bir eseri başka bir dilde yeniden “yaratmak” olduğu düşünceyle, *Middlemarch*’ın Türkçesini eşim Necla Aytür, oğlum Orhan, eşi Yeşim, torunlarım Emre ve Yalım’a adıyorum.

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Asıl adı Mary Ann Evans olan George Eliot, Warwickshire'ın Nuneaton kasabasının yakınında bir çiftlikte doğdu. Gittiği yatılı kız okullarında Hıristiyanlık'ın katı dini inanç ve ahlaki kuralların aşılandığı bir eğitim gördü. Annesinin ölümü üzerine on altı yaşında okulu bıraktı; babasının yanına dönüp ev işlerine bakmaya başladı. Mary Ann okulda Fransızca ve İtalyanca öğrenmişti. Robert Evans, okumayı çok seven kızına evde özel Latince ve Almanca dersleri aldırıldı. Altı yıl sonra babasının çiftlikteki işini oğluna devredip kızıyla Coventry kentine taşınması, Mary Ann'ın yaşamında bir dönüm noktası oldu. Coventry'de Bray ve Hennell aileleriyle tanıştı. Charles Bray toplumsal sorunlarla yakından ilgili bir işadami, akılcı düşünceye inanan reform yanlısı, aydın bir insandı. Daha o yıl *Philosophy of Necessity or the Law of Consequences* [Gereklilik Felsefesi ya da Nedensellik İlkesi] başlıklı ikinci kitabını yayımlamıştı. İnsan zihnini, ahlak ve toplumsal yaşam konularını incelediği iki ciltlik bu uzun kitapta Bray, doğruların ve gerçeklerin bireysel duygulara, izlenimlere dayandığını söyler. Charles Bray'in eşi Caroline'ın ağabeyi Charles Hennell ise *An Inquiry Concerning the Origins of Christianity* (1838) [Hıristiyanlık'ın Kökeni Üzerine Bir Araştırma] adlı bir kitap yazmıştı. Mary Evans'ın daha Bray'lerin entelektüel çevresine girmeden önce okuduğu bu kitapla Bray'in *Philosophy of Necessity*'si, onun artık gücünü iyice yitirmeye başlayan dini inançlarını derinden sarstı. Hennell'in *An Inquiry*'si İncil'de havarilerin İsa'nın mucizelerini anlatan kısımların mitolojik birer hikâye olduğunu söylüyordu. *Middlemarch*'ta Mr. Casaubon'un dinlerin temelini oluşturan mitolojik öykülerin kökenine inmeyi amaçlayan "Tüm Mitolojilerin Anahtarı" da aslında buna benzer bir inceleme alanıdır; ama romanda Will Ladislaw'un belirttiği gibi, Alman uzmanlar bu konuda temel gerçekleri zaten ortaya koymuşlardı. O Almanlardan biri de David Friedrich Strauss'tu (1808-74). Charles Hennell, George Eliot'tan Strauss'un *Das Leben Jesu kritisch bearbeitet* (1835-36) adlı kitabını İngilizceye çevirmesini istedi. Eliot bin beş yüz sayfayı bulan bu kitabın çevirisini iki yılda bitirdi

ve *İsa'nın Hayatı: Eleştirel Bir İnceleme* (1846) adıyla yayımlandı. Strauss da, İncil'de havarilerin sözünü ettikleri İsa'nın, tarihsel İsa'dan farklı mitolojik bir kişi olduğunu ileri sürüyordu. Çeviri İngiltere'de büyük ilgi yarattı; kitap çevirenin adı belirtilmeden çıkmıştı ama George Eliot'un Londra'nın entelektüel çevrelerinde Strauss'un çevirmeni olarak tanınmasını sağladı.

Charles Bray'in konukları arasında filozoflar, bilim adamları, ileri düşünce sahibi aydın kimseler vardı; Mary Ann onların konuşmalarını dinliyor, kendisi de o konuşmalara katılıyordu. 1846 yılında Charles Bray *Coventry Herald* adındaki yerel gazeteyi satın alınca, Mary Ann bu gazetede, yeni çıkan kitapları değerlendirdiği yazıları ve özgün makaleleriyle yazarlık hayatına ilk adımlarını attı. O güne kadar birlikte yaşadığı babasının 1849'da ölümünden sonra Mary Ann hayatına yeni bir yön vermesi gerektiğini düşünerek Londra'ya gitmeye karar verdi; bilgisini ve yazarlık yeteneğini kullanmak için bu kentin canlı kültürel ortamında daha iyi fırsatlar bulacağını umuyordu. Bray'lerin yardımıyla, *İsa'nın Hayatı*'nın yayıncısı John Chapman'ın evine kiracı olarak yerleşti. Chapman o sırada, İngiltere'nin fikir hayatının en ciddi dergisi *Westminster Review*'un yeni sahibi ve editörüydü; Marian Evans'a (Mary Ann Londra'da bu adı kullanmaya başlamıştı) editör yardımcılığı teklif etti. Böylece Marian, yılda dört kez çıkan, her sayısında edebiyat, felsefe ve bilim konularında yüze yakın kitabın tanıtıldığı bu ünlü dergiye beş yıl boyunca başarıyla yönetti; dergiye kendisi de makaleler yazdı. Sıkı bir çalışma ve çok sayıda kitap okumayla geçirdiği, gününün önde gelen düşünce ve bilim adamlarıyla dostluklar kurduğu bu dönemin George Eliot'un roman yazarlığına derin bir bilgi birikimiyle başlamasına büyük katkısı oldu.

Marian Evans artık Londra'nın sanat ve kültür merkezinde kendine iyi bir yer edinmişti. Westminster'in yazı işleri sorumlusu olarak tanıştığı Herbert Spencer'la yakın bir arkadaşlık dönemi geçirdi. Spencer çağının en ünlü filozof ve toplum bilimcisiydi. Onun büyük bir araştırma ürünü olan *System of Synthetic Philosophy* (1860-96) adlı on ciltlik kitabında biyoloji, psikoloji, sosyoloji, siyaset ve ahlak bilimlerini tek bir teoriye dayandırma çabası, *Middlemarch*'ta bireyle toplum arasındaki sıkı ilişkiye ışık tutan bilimsel bir kaynak gibidir. Spencer kısa bir süre sonra Marian Evans'ı kendisi gibi Westminster'in yazarlarından olan George Henry Lewes'le tanıştırdı. Lewes inanılmaz derecede çok yönlü bir adamdı; tiyatro oyunları ve iki

roman yazmıştı; *Aktörler ve Oyunculuk Sanatı*, *Edebiyatta Başarının İlkeleri*, *Felsefe Tarihi*, *Goethe'nin Hayatı ve Eserleri*, *Aristoteles'in Bilimsel Yazıları* başlıklı kitapları da vardı. Arkadaşlıkları derinleşip aşka dönüştü. Lewes evliydi, karısından da resmen boşanamıyordu. Marian Evans o yıllarda az rastlanan bir davranışla ve yanlış bir şey yapmadığına inanarak Lewes'le yaşamaya başladı. Ortak düşünceleri, hayatta da sanatta da doğrulara, gerçeklere bağlı kalmaktı. Lewes, Marian Evans'ı roman yazmaya teşvik etti. Birlikte bir gerçekçilik anlayışı geliştirmişlerdi. George Eliot ilk romanı *Adam Bede*'de (1859) anlatıcısının ağzından bunu, öyküdeki hiçbir şeyi aslında olduğundan daha iyi göstermeye çalışmamak diye tanımlar ve “en büyük çabasının hayatı kendi zihninin aynasına yansıyan şekilde anlatmak” olduğunu söyler. *Edebiyatta Başarının İlkeleri*'nde Lewes, “Edebiyatın temeli, kişisel deneyime dayanır. Yazarın o düşünceleri düşünmüş, gösterdiği şeyleri (gözleriyle ya da hayalinde canlandırarak) görmüş, anlattığı duyguları hissetmiş olması gerekir” diyordu.

George Eliot romancılığa işte bu ilkelere uygun olarak, çocukluk ve genç kızlık yıllarını geçirdiği Warwickshire kırsalının insanlarını anlatan *Scenes of Clerical Life* [Din Adamları Yaşamından Sahneler] ile başladı. Aynı yörenin hayatını konu alan daha sonraki *Adam Bede*, *Silas Marner*, *The Mill on the Floss* da [Floss Nehrindeki Değirmen] kendi çocukluk anlarından esinlenen romanlardır. George Eliot'un en çok okunan bu dört kitabını “sıcak bir yürekle” yazdığı, daha sonraki 15. yüzyıl Floransası'nda geçen *Romola* ile *Felix Holt* ve *Daniel Deronda*'nımsa, yazarın hayal gücünü sınırlayan “analitik bir zihnin” ürünü oldukları ileri sürülür. Duyguyla düşünce arasında böylesine kesin bir ayırım yapılamayacağı açıkça belli olsa da, bu görüşte bir parça doğruluk payı bulunabilir elbette. İşte belki de duyarlı bir yüreği, algılama gücü yüksek, çok yönlü düşünen derin bir zihinle dengelediği için, *Middlemarch* pek çok eleştirmene göre George Eliot'un en büyük romanıdır. Eleştirmenler arasında onu İngilizlerin en büyük romanı sayanlar olduğu gibi, dünyanın en büyük romanlarıyla karşılaştıranlar da var. Virginia Woolf, *Middlemarch*'ı “tüm kusurlarına rağmen, yetişkinler için yazılmış az sayıdaki romanlardan biri olan muhteşem bir kitap” diye tanımlar. Ünlü eleştirmen F.R. Leavis *The Great Tradition* [Büyük Gelenek] adlı kitabında George Eliot'un hayata “gerçek zekânın başta gelen koşulu olan derin bir saygı ve ciddiyetle” yaklaştığını ve

insan doğasına duyduğu ilginin onu “büyük bir psikolog” yaptığını söyler. Leavis’in “derin saygı ve ciddiyet” sözüyle kastettiği şey, bir sosyologda olması gereken bilimsel tutum değil de Eliot’un *Middlemarch*’ta hayatı yansıtırken gösterdiği titiz dürüstlük ve tarafsızlık çabasıdır elbette. İnsan doğasına duyduğu ilginin onu “büyük bir psikolog” yaptığı görüşüne gelince: Bilim ve felsefe gibi romanın da temel konusu, tüm bedensel, zihinsel ve toplumsal yönleriyle insandır. Roman yazarı birtakım olaylar ve kişiler tasarlayıp onlar hakkında belli bir yerde geçen bir öykü anlatığında ortaya kendi hayat anlayışını gösteren bir insanlık tablosu çıkmış olur. Bu tablonun inandırıcılığı, derinliği, kapsamı ve gerçek değeri, yazarın insan hayatı hakkındaki bilgisinin derinliğine, sezgilerinin gücüne bağlıdır. İşte Leavis’in gözünde George Eliot’u büyük bir psikolog yapan şey, *Middlemarch*’ta insan davranışlarının gerisinde yatan karmaşık nedenleri değerlendirmekte gösterdiği derin bilgi birikimi ve güçlü sezgilerdir.

Ancak, romanın bir de sanatsal yanı var: Gerçek hayat ayrıntılarıyla, rastlantı ve tutarsızlıklarla dolu, dağınık bir süreçtir; roman yazarı seçme, düzenleme ve hatta yoğunlaştırma yoluyla bu dağınıklığa bir biçim ve anlam kazandırmak zorundadır. Yazarlar bunu, kendi hayat ve insan anlayışlarını dile getirecek en uygun kişileri, olayları saptayıp onları neden sonuç ilişkilerine dayanan bir olay örgüsü içinde birbirine bağlayarak yaparlar. George Eliot *Middlemarch*’ta dört ayrı öykü birden anlatır; bunlar, Dorothea’nın önce Casaubon’la sonra Will Ladislaw’la evliliğini, banker Bulstrode’un Raffles ile Dr. Lydgate’i de içine alan geçmişini, Lydgate’in doktorluğu ve Rosamond ile evliliğini, Fred Vincy’nin Mary Garth ve rahip Farebrother’la ilişkilerini konu alan öykülerdir. Kendisi de büyük bir romancı ve çok iyi bir eleştirmen olan Henry James, daha 1873 yılında yazdığı bir makalede “ayrıntılar bakımından bir hazine” dediği *Middlemarch*’ı yapısal bütünlük açısından yetersiz bulur. Ancak 20. yüzyılın ortalarından bu yana genel görüş, George Eliot’un bu en uzun romanındaki dört öyküyü büyük bir ustalıkla birbirine bağladığı yönündedir. Örneğin Walter Allen *The English Novel* (İngiliz Romanı) başlıklı kitabında “büyük bir roman” dediği *Middlemarch*’ta Eliot’un “güzel bir bütünlük” yarattığını söyler. Romanın 15. bölümünün başında Eliot bu bütünlüğün dayandığı temeller hakkında ipuçları olabilecek şu açıklamayı yapıyor:

Kendisine ısrarla tarihçi diyen ve yüz yirmi yıl önce ölme mutluluğuna erişerek [...] dev yazarlar arasına katılmış bulunan büyük romancı, kitabının en taklit edilemeyecek ve kendisinin en sevdiği kısımlarının, birbirini izleyen fasıllara yazdığı başlangıç bölümleri [...] olduğunu söyler; yazarımız buralarda, sanki iskemlesini sahnenin önüne çekmekte ve o güçlü, güzel İngilizcesinin tüm rahatlığı içinde bizlerle sohbet etmektedir. [...] Dünyaya geç gelmiş bulunan biz tarihçiler, romanlarımızda Fielding'i örnek alıp ağır ağır onun izinden yürüyemeyiz; öyle davranırsak, bizlerin sohbeti kulağa, portatif bir iskemlenin üstündeki bir papağan kafesinden konuşmuş gibi, sığ ve yapmacık gelecektir. En azından ben, kaderin belli birkaç kişi için ördüğü ağları bir bir çözerek, bunların nasıl dokunduklarını, ipliklerin nasıl iç içe geçtiklerini göstermek amacıyla o kadar çok şey yapmak zorundayım ki, elimdeki ışığın tüm gücünü ortak bir ağın üstünde toplamam, hayat denen şeyin tüm ilginç yönlerine yaymaktan kaçınmam gerekiyor.

Henry James “bir romanın inandırıcılığı ve gücü onun tarih olduğu iddiasına dayanır” der ve bunun romana bir “mantık omurgası” sağladığını söyler. James'in mantık omurgasından kastettiği şey, gerçekten yaşadıkları iddia edilen kişiler ile bunların başlarından geçen olayların oturtulacağı mekân ve tarihsel zaman diliminin romana sağlayacağı bir tür yapısal temel olmalı. Fielding *Tom Jones*'da kahramanı Tom'u çocukluktan evliliğe kadar uzanan bir süreç içinde gösterir; romandaki olaylar İngiltere'nin güneybatısındaki Somerset kırsalıyla Londra'da geçer. Kendisini Fielding gibi tarihçi diye tanımlayan Eliot ise *Middlemarch*'ı mekân ve zaman bakımından sınırlandıracağını söylüyor. Seçtiği mekân, Middlemarch kasabası ile onun birkaç köyü, zaman dilimi ise 1829 Mayıs ile 1832 Eylülü arasındadır. Romanda toprak sahibi soylulardan, din adamlarından, doktor ve avukatlardan, yoksul çiftçilere, at cambazlarına ve meyhanecilere kadar toplumun her kesiminden pek çok insan vardır, ama bunların hepsi, “kaderin belli birkaç kişi için ördüğü” ağın büyük küçük birer parçalarıdır. Söz konusu o birkaç kişi, romanda öyküleri anlatılan Dorothea, Casaubon, Ladislaw, Bulstrode, Lydgate, Rosamond ve Fred'dir. Eliot bu öyküleri, daha önce 11. bölümde dile getirdiği “insanların kaderlerinin gizliden gizliye [...] birbirleriyle iç içe geçtikleri [...] bir hayatın yavaş yavaş bir ötekini etkilemeye hazırlandığı” yolundaki görüş uyarınca, karşılıklı bir

etkileşim içinde ele alır. Tiyatro oyunlarında olaylar bir sahnede seyircilerin gözleri önünde geçer. Oysa bir anlatım sanatı olan romanda kişiler, kişilerin konuşmaları, olaylar, olayların geçtiği yerler okuyucuya hep bir anlatıcı aracılığıyla ulaşır. Bu nedenle, yukarıdaki alıntıda kendisini Fielding’le karşılaştıran kişi George Eliot’un kendi düşüncelerini dile getiriyor olsa da, aslında Eliot değil, onun *Middlemarch*’taki anlatıcısıdır. Fielding gibi tarihçilik iddiasında bulunan yazarların anlatıcıları gibi bu anlatıcı da romandaki kişiler hakkında her şeyi bilen, onların zihinlerine girerek en gizli duygu ve düşüncelerini açıklayabilen bir kişidir. Henry James romanın inandırıcılığı tarih olma iddiasına dayanır diyorsa da, bir romanda yaratılan gerçeklik duygusunun derecesi, romanın anlatıcısı ile okurlar arasındaki güven ilişkisine bağlıdır. Yazarla okurların ortaklaşa benimsedikleri inanç ve değerlerin bulunduğu toplumlarda bu güvenin sağlanması daha kolaydır. *Middlemarch*’ın anlatıcısı kendisinin Fielding’in anlatıcısı gibi okurlarla “rahatça sohbet” edemeyeceğini söylerken, bunun nedenini aradan geçen yüzyılı aşkın süreye bağlar. Gerçekten de Fielding’in yaşadığı yıllar, *Middlemarch*’ın 17. bölümünde Mrs. Farebrother’in özlemle sözünü ettiği dönemdir: “Benim gençliğimde [...] doğruyla yanlış ayırmak diye bir mesele yoktu [...] nelere inanacağımızı, vazifemizin neler olduğunu bilirdik. Saygın bütün din adamları aynı fikirlere sahipti.” Bunun başlıca nedeni, “Akıl Çağı” da denen 18. yüzyılda dış dünya hakkındaki bilgilerin gözlem ve akıl yoluyla edinilebileceğine ve aklın insana özgü şaşmaz bir rehber olduğuna duyulan ortak inançtı. Dolayısıyla, Fielding’in bilge anlatıcısı okurlarıyla sohbet ederken de, kişiler ve olaylar hakkında değerlendirmeler yaparken de sözlerinin genel kabul göreceğinden büyük ölçüde emindir. *Middlemarch*’ın zamana ise, Mrs. Farebrother’in belirttiği gibi “Ortak Dua Kitabı’ndan alınma” sözlerin bile itirazla karşılanabildiği bir dönemdir. Bu tür itirazların temelinde gerçeklik konusunda 19. yüzyıl ortalarına doğru güçlenmeye başlayan kuşkular vardır. George Eliot daha ilk romanı *Adam Bede*’de hayatın gözlem ve akıl ikilisine dayanılarak gerçekte olduğu gibi anlatılabileceği düşüncesinde değildir. *Adam Bede*’in anlatıcısı kendisinin hayatı “zihninin aynasına yansıdığı” şekilde anlattığını belirtir ama o ayna olaylara tutulan gerçek bir ayna değil, anlatıcının “kusurlu” olduğunu söylediği kendi zihin aynasıdır. Hayattan o aynaya yansıyan her şeyi elinden geldiğince aslına sadık kalarak anlatacağını söylerken ima

ettiği nokta, zihninin kendisine gelen görüntüleri bir parça çarpıtıp değiştirebileceğidir. Gerçek hayat ile onu algılayan zihin arasındaki bu ilişki *Middlemarch*'ta üzerinde en çok durulan konulardan biridir. Eliot dış dünyadan görüntülerin kişisel zihinlerce nasıl algılandığını romanın 27. bölümünün başında bu kez bir ayna ve mum deneyiyle gösterir:

Bilimin yüce ışığı altında çirkin bir ev eşyanıza bile görkem kazandırabilen seçkin bir filozof dostum, bana şu çok anlamlı küçük gerçeği gösterdi: Aynanızın ya da hizmetçi kızın sürekli ovması gereken parlak büyük bir çelik parçasının yüzeyinde her yöne dağılan çok sayıda incecik çizikler vardır; ama siz bunun karşısına yanan bir mum koyduğunuz zaman bir bakarsınız o çizikler harekete geçip bu küçük ışık kaynağının etrafında eş merkezli zarif bir dizi daireye dönüşmüşler. Aslında çiziklerin gelişigüzel her yana gittikleri bellidir; onların eş merkezli daireler biçiminde güzel bir görünüm almalarını sağlayan şey, çizik parçalarını seçip birleştirerek daireler yapan mum ışığıdır. Bu durum, mecaz yoluyla bize bir şey anlatır: Çizikler, birtakım olaylardır; mum ise şimdi orada bulunmayan herhangi bir kişinin, örneğin Rosamond Vincy'nin, bencilliğidir.

“Seçkin filozof” dostunun ayna ve mum deneyiyle anlatıcıya gösterdiği, “küçük gerçek” insanların hayata önyargılardan arınmış tarafsız gözlerle değil de kendi kişisel tutku ve arzularının “ışığı” altında bakma, gördükleri şeyleri hep kendi işlerine geldiği şekilde yorumlama eğiliminde olduklarıdır. Bu psikolojik konu romanda değişik boyut ve şekillerde karşımıza çıkan bir durumdur. Anlatıcının verdiği örnekte Rosamond'un bencilliği dediği şey, onun tüm davranışlarının gerisinde yatan itici gücün kendi arzuları olduğudur. Rosamond daima ne istediğini açıkça bilir ve bunları elde etmenin kendisinin en doğal hakkı olduğuna inanır. Romanın 16. bölümünün sonuna doğru anlatıcı, o sıralar Lydgate'in tüm çabasının “işine olan sevgisi ve ömrünü insanları daha iyi bir hayata kavuşturmak uğruna harcamış biri olarak tanınmak arzusu üzerinde” toplandığını belirttikten sonra şöyle devam eder:

Zavallı Lydgate! Ya da zavallı Rosamond mu desem? İkisi de ötekinin hiç bilmediği apayrı dünyalarda yaşıyordu. Lydgate, Rosa-

mond'un bir süredir büyük bir ilgiyle kendisini düşündüğünü aklından bile geçirmemişti; oysa, Miss Vincy'nin evlenmeyi uzak bir tarihe bırakması için ortada hiçbir nedeni bulunmadığı gibi, zihnini bu konuyla meşgul olmaktan –çoğu genç kızın hayatının büyük bir parçasını oluşturan bakışlar, sözcükler, cümleler üzerinde uzun uzun düşünmekten– alıkoyacak tıbbi araştırmalar yapması da gerekmiyordu. Lydgate'in ise, bakışları ya da sözleriyle bir erkeğin güzel bir kıza göstermesi gereken hayranlık ve iltifatın sınırlarını aşmak gibi bir niyeti olmamıştı; aslında ona öyle geliyordu ki, Miss Vincy'nin piyanosunu ve şarkılarını zevkle dinledikten sonra kendisinin neredeyse sessiz kalışının nedeni, Rosamond'un böyle bir beceriye sahip oluşuna çok şaşırdığını ima etmek gibi bir kabalıkta bulunmak korkusuydu. Ancak, Rosamond Lydgate'in her bakışına, her sözüne dikkat etmiş ve bunları önceden tasarlanmış bir gönül ilişkisinin ilk adımları –değerlerini ilerisi için beklediği bir gelişme ve sonuçtan alan ufak göstergeler– olarak algılamıştı. Rosamond'un zihnindeki gönül ilişkisinde, kahramanın iç dünyasını ya da yaptığı işin ciddiyetini anlamak pek gerekmiyordu: Elbette ki bir mesleği vardı ve becerikliydi, ayrıca yeterince yakışıklıydı da ama Lydgate'in asıl çekici yanı, iyi bir aileden gelmesiydi. Lydgate'i Rosamond'un gözünde tüm Middlemarch'lı hayranlarından ayıran, onunla evliliği, kendi toplumsal konumunu yükselterek, kaba saba kimselerden uzak o yeryüzü cennetinin koşullarına biraz daha yaklaşmak ve sonunda belki de Middlemarch'lılara tepeden bakan yüksek sınıftan insanlarla eşit düzeydeki akrabalarının arasına katılmak için bir fırsat kapısı yapan da buydu işte.

Buradaki karşılıklı yanlış anlamamanın nedeni, bu iki insanın birbirlerini kendi farklı amaçları çerçevesinde görüp öyle değerlendirmeleridir. Lydgate'in tüm amacı insan vücudunu oluşturan değişik yapıdaki dokuların aslında tek bir dokunun değişik türevleri olduklarını kanıtlamaya çalışmaktır. Onun Rosamond'la ilişkisinden beklediği şey, bu zahmetli uğraşına ara verdiği boş zamanlarında onunla flört ederek, piyanosunu ve şarkılarını dinleyerek, hoşça vakit geçirmektir. Bu yüzden Rosamond'la konuşurkenki bakışları ya da sözlerinin, “bir erkeğin güzel bir kıza göstermesi gereken hayranlık ve iltifatın sınırlarını” aşan bir anlam taşıyabileceği aklına bile gelmez. Oysa Rosamond toplumsal konumunu yükseltmekten başka neredeyse hiçbir şey düşünmediği için o bakışları, o sözleri

kendisinin Lydgate'le evlilik ümidini destekleyen göstergeler olarak yorumlamaktadır. Daha sonra, 31. bölümde halası Mrs. Bulstrode Rosamond'a, Mr. Lydgate ile nişanlı olduklarını duyduğunu söyleyip bunun doğru olup olmadığını sorunca, Rosamond hayır değil der ama Lydgate'in kendisini sevdiğinden emindir. Halası bu kez "Açık konuş, sevgili kızım, Mr. Lydgate sana gerçekten evlenme teklifinde bulundu mu?" diye üstelleyince, ona "evet" diyememenin sıkıntısı içindedir. Gene de bu sahne şöyle biter:

Mrs. Bulstrode gitmek için ayağa kalktı; kederli bir sesle, "Durumu anlıyorum, canım.

Karşılık görmeden gönlünü kaptırmışsın sen" dedi.

Rosamond üstüne basa basa, "Hayır, hiç de öyle değil, halacığım" dedi.

"Demek Mr. Lydgate'in sana karşı ciddi bir ilgi duyduğundan iyice eminsin, öyle mi?"

Rosamond pek küçük düşürüldüğünü hissediyordu; yanakları ateş gibi yanmaya başlamıştı. Sesini çıkarmadan oturdu; halası onun nişanlandığına daha da ikna olmuş durumda kalkıp gitti.

Mrs. Bulstrode araştırıp Lydgate'in yakın gelecekte evlenmek niyetinde olmadığını öğrenir öğrenmez onunla konuşmaya gider ve Rosamond konusunda onu uyarır. Ertesi gün Lydgate Mr. Farebrother'a o akşam Vincy'lere gitmeyeceğini, artık akşamları evde oturup çalışacağını söyler. Aralarında geçen aşağıdaki konuşma, Lydgate'in Rosamond'u yanlış yorumlamasının nedeninin kendi kişisel isteklerinin yarattığı bir "körlük" olduğunu açıkça gösteriyor:

Farebrother, "Ne o; Odysseus gibi sen de gemi direğine bağlanacak, kulaklarını da tıkayacaksın, öyle mi? Eh, sirenlerin cazibesine yenik düşmek istemiyorsan, vaktinde birtakım önlemler almakta haklısın" dedi.

Birkaç gün önce olsaydı, Lydgate, "Rahibin her zamanki konuşma biçimi işte" deyip geçirdi. Oysa şimdi bu sözlerde, bir süredir kendisini budala durumuna düşürdüğü ve yanlış anlaşılacak davranışlarda bulunduğu yolundaki kendi düşüncesini doğrulayan imalar seziyordu. Rosamond aralarındaki ilişkiyi kesinlikle yanlış anlamış olamazdı; o da kendisi gibi her şeyi hafife alıyordu; bundan da emindi. Tüm toplumsal davranış kurallarını ince bir anlayış ve

zarafetle gözeteni biriydi Rosamond; ama çevrelerindeki insanlar başkalarının işlerine burunlarını sokan şaşkın, işgüzar kimselerdi. Gene de bu yanlış anlama durumu daha ileri gitmemeliydi. Kararını vermişti: İş icabı olmadıkça Mr. Vincy'nin evine bir daha adım atmayacaktı.

Kişisel arzu ve eğilimlerin insanları birbirleri hakkında yanıltabilme gücü, Dorothea ile Mr. Casaubon'un evliliğinde de temel etkindir. Dorothea, kendini "dar bir eğitimin sınırlarını aşmaya uğraşan ama kendini ufak tefek toplumsal faaliyetlerin oluşturduğu bir labirentin [...] içinde sıkışıp kalmış" gibi gören, büyük işler yapmaya can attığı halde bunların gerektirdiği bilgi eksikliğini derinden hissedilen bir genç kızdır. Amcasını ziyarete gelen rahip Mr. Casaubon'la konuşunca, onun "sınırsız bilgi birikiminin derinliklerine bakmış" orada "kendisinin ona yakıştırdığı her niteliğin [...] yansımalarını görmüş [...] anlattığı şeylerden, üzerinde çalıştığı büyük eserin [...] ne geniş bir alanı kapsadığını anlamıştı." Dorothea böyle bir adamla evlenirse "bilgisizliğin tutsağı olmaktan" kurtulacağını, Mr. Casaubon'un "yüceler yücesi bir yolda kendisine rehberlik" edeceğini düşünür. "O zaman her şeyi" öğrenecek, onun "büyük eserine daha çok yardım edebilmek için okuyup araştırmayı" kendine görev sayacak; ortak hayatlarında "önemsiz, sıradan hiçbir şey olmayacak" ve böylece kendini sanki "Pascal ile evlenmiş" gibi hissedecekti. "Büyük insanlar gerçeği nasıl açıkça görmüşlerse ben de öyle göreceğim" diye düşünür. Dorothea en iyi niyetlerle hareket eden akıllı ve duyarlı bir insandır; bu nedenle ileride gerçeği daha iyi görecektir, ama şimdiki durumda Mr. Casaubon hakkında yanıltığı, onu kendi zihninin aynasında fazlaca yücelttiği açıkça bellidir. George Eliot Dorothea'nın saf toyluğuyla ince ince alay etse de, yanılgısının gerisinde yatan nedeni anlayışla karşılamaktadır, çünkü aslında bencilce düşüncelerle karışmış da olsa Dorothea'nın "ideal bir yaşam biçimine ulaşma" tutkusu, temelde başka insanlara yardım ve hizmeti amaçlayan bir arzunun sonucudur.

Dorothea'yla evlenmeye karar verirken Mr. Casaubon onu "talihin kendisine tüm ihtiyaçlarını karşılamaya" yönelik bir lütfu sayar. Gözleri eski gücünü kaybettiği için genç karısı kendisine kitap okuyacaktır; sekreter kullanmak istemediği için bu işi de gene o üstlenecektir. Tek kaygısı, evlilik hazırlıklarının "büyük eserinin